

بحران دزدی دریایی و گمانه‌زنی‌های مرتبط با آن

از تاریخ ۲۳ فروردین سال جاری ۱۳۸۸ که نیروی دریایی آمریکا با حمله به دزدان دریایی خلیج عدن در سواحل سومالی، کاپیتان ریچارد فلیپس، ناخدای کشتی ربوده شده آمریکایی را نجات داد، تا روز سه‌شنبه یعنی تنها طی ۴۸ ساعت، ۵ کشتی دیگر در همین منطقه ربوده شدند. دزدان دریایی پیام داده بودند که انتقام ۳ دزد دریایی را که در جریان آزادسازی فلیپس کشته شدند، خواهند گرفت. شاید ربوده شدن این ۵ کشتی تنها انتقام این راهزنان دریایی باشد.

به گزارش خبرگزاری رویتر ربوده شدن این کشتی‌ها بیانگر این است که حمله نیروهای دریایی آمریکا و فرانسه نتوانسته است دزدان دریایی را به عقب نشینی وادار کند. رویتر همچنین گزارش می‌دهد که یک دادگاه در شمال سومالی ۳۷ دزد دریایی را که در اوایل سال جاری مسیحی دستگیر شده بودند، به مجازات‌های تا ۳ سال زندان محکوم کرده است.

توانایی نبودن یک شهر کامل را دارند. اما این دزدان دریایی که تجهیزاتشان در همان قایق‌های لاستیکی و چند قبضه کلاشینکف خلاصه می‌شود هیچ وحشتی از این ناوگان‌های مجهز ندارند. با این حال اوضاع روز به روز وضعیت وخیم تر می‌شود. نظامیان راه حلی ندارند و دولت‌های آنها هم جز پرداخت باج اقدام دیگری نمی‌کنند و هر مبلغی که به دزدان دریایی پرداخت می‌شود آنها را قوی تر می‌کند و این وضعیت به شدت پیچیده تر می‌شود زیرا هر کشوری که پولی به دزدان دریایی پرداخت می‌کند پس از مدتی مجبور است این کار را تکرار کند.

آمریکایی‌ها و فرانسوی‌ها خواهان شدت عمل هستند و آلمانی‌ها هم در روزهایی که کشتی هانزا

از آغاز ماه مارس و همزمان با بهتر شدن هوا هفت فروند کشتی توسط دزدان دریایی پاره‌نه سومالی ربوده شده است و کشتی باری آلمانی هانزا اشتاوانگر با پنج افسر آلمانی و ۱۹ ملوان یکی از آنها بود. این دزدان دریایی با همان قایق‌های کوچک لاستیکی در واقع قدرت‌های بزرگ جهان را متعجب کرده‌اند. در حال حاضر چهار ناوگان بین‌المللی با ناوهای جنگی فوق پیشرفته در سواحل سومالی به گشت زنی مشغول هستند و البته چندین قایق توپدار و شکاری روسی و چینی هم در منطقه به صورت مستقل حضور دارند. همه این کشتی‌ها مجهز به انواع توپ و موشک و هلی کوپتر بوده و از پشتیبانی‌های ماهواره‌ای برخوردارند و بعضی از آنها

اشتاوانگر در اختیار دزدان دریایی بود در فکر به کارگیری خشونت بودند. کارشناسان در واشنگتن و لندن و برلین راهبردهایی را طرح کرده‌اند که بعضی از آنها یک جنگ و خونریزی تمام عیار را به همراه دارد؛ جنگی که در صورت وقوع در کشوری از هم گسیخته مانند سومالی اتفاق خواهد افتاد؛ همان کشوری که در سال‌های گذشته شاهد خونریزی‌های بسیار بوده و این بار هم مردم فقیر آن کشور قربانی این جنگ خواهند بود. هیلاری کلینتون وزیر امور خارجه آمریکا در این رابطه می‌گوید: این پدیده، جرمی متعلق به قرن هفدهم است که ما باید با ابزار قرن بیست و یکم به جنگ آن برویم.

انگیزه‌های اصلی دزدان دریایی سومالی

در مورد ریشه‌های بروز این دیدگاه‌های متفاوتی بیان می‌شود برای مثال ایندیندنت (۵ ژوئن ۲۰۰۹) در ستون عقاید با عنوان به شما درباره دزدان دریایی دروغ گفته‌اند، توضیح می‌دهد که آب‌های ساحلی سومالی سال‌هاست محل دفن زباله‌های سمی (حتی هسته‌ای) کشورهای غربی (و آسیایی) است. از طرف دیگر، این کشورها در آب‌های ساحلی این کشور دست به ماهی‌گیری‌های گسترده صنعتی می‌زنند و این کار ماهی‌گیران محلی سومالیایی را دچار مشکل کرده زیرا ماهی‌گیری غیرقانونی و بی‌رویه کشتی‌های مدرن روز به روز تعداد ماهی‌های منطقه را کمتر کرده است. این روند سال‌ها وجود داشته اما از سال ۱۹۹۱ که دولت سومالی سقوط کرد بحرانی‌تر شده است. به همه این موارد، سیستم فروپاشیده کشور سومالی را که باعث شده عده بیشتری از مردم تا آستانه مرگ، فقیر و گرسنگی پیش بروند، باید افزود.

مردم سومالی که صدایی ندارند، اما صدای کارشناسان سازمان ملل هم به جایی نمی‌رسد. به عنوان مثال: از آنجا

که دولتی در سومالی وجود ندارد، به میزان گسترده‌ای ماهیگیری غیرقانونی توسط کشورهای اروپایی و آسیایی در آب‌های سومالی انجام می‌شود؛ الود عبدالله فرستاده ویژه سازمان ملل در سومالی (۲۰۰۸) اظهار داشته است: من متقاعد شده‌ام که در آب‌های سومالی زباله‌های شیمیایی و احتمالاً هسته‌ای دفن می‌شود و یا نیک نوتال سخنگوی محیط زیست سازمان ملل (۲۰۰۵) معتقد است: موج‌های تسونامی احتمالاً منجر به انتشار زباله‌های هسته‌ای و سایر زباله‌های سمی که در آب‌های سومالی دفن شده‌اند، خواهد شد. منظور من مواد شیمیایی رادیواکتیو، فلزات سنگین، زباله‌های بیمارستانی و موارد مشابه است.

از سوی دیگر نشریاتی همچون الحیات چاپ لندن (۲۲ آوریل ۲۰۰۹) از راهبرد جدید القاعده برای تأمین هزینه‌ها از طریق ساماندهی اسلام‌گرایان و دادن دستورالعمل مشخص برای دزدی دریایی خبر می‌دهند. نفوذ کارشناسان امنیتی به محافل داخلی قبیله‌های کشتی‌ربایان و آشنائی با رؤسا، زرادخانه‌ها، متحدان و قراردادهای آنان موجب شده است آنها مدارکی را در اختیار بگیرند که حاکی از روابط تنگاتنگ میان این دزدان دریایی با سازمان القاعده «اسامه بن لادن» دارند و این به اصطلاح یک اتحاد وحشت به حساب می‌آید. زیرا دزدان دریایی وظیفه تهیه پول و سلاح را دارند و پیکارجویان هم نیروهای خود را وارد سومالی کرده و بر قدرت خود می‌افزایند. البته این هم پیمانی از نظر برخی کارشناسان بعید به نظر می‌آید زیرا دزدان دریایی و افراطیون تروریست تاکنون دشمن دیرینه یکدیگر بوده‌اند. هنگامی که پیکارجویان رادیکال «شورای دادگاه‌های اسلامی» در سال ۲۰۰۶ در سومالی به قدرت رسیدند مبارزه‌ای همه‌جانبه علیه دزدان دریایی آغاز کردند و کشتی‌ربایان

هم مخالف سرسخت اجرای قوانین شریعت بودند. اما پس از گذشت شش ماه که ارتش کشور همسایه یعنی اتیوپی با پشتیبانی‌های ایالات متحده به خاک سومالی حمله کرد و اسلام‌گرایان را بیرون راند مجدداً دزدان دریایی سربرآوردند.

با وجود آنکه ارتش اتیوپی از بخش‌های وسیعی از سومالی خارج شده است اما تنها بخشی از خاک این کشور تحت کنترل دولت موگادیشو که در ماه ژانویه آغاز به کار کرد، قرار دارد. بقیه خاک سومالی بار دیگر تحت تسلط گروه‌های اسلام‌گرایی چون شبه نظامیان «شباب» و «حزب الاسلام» است.

در ماه نوامبر سال گذشته هنوز هم میان این دو گروه برخوردهایی وجود داشت و این مساله زمانی تشدید شد که دزدان دریایی کشتی «سیروس استار» را ربودند. این عمل کاری نابخردانه بود زیرا این کشتی نفتکش به عربستان سعودی تعلق داشت و به همین دلیل درگیری‌هایی میان دو طرف به وقوع پیوست، اما چنین درگیری‌هایی نتوانست رابطه اصلی میان آنان را قطع کند و دشمن خارجی باعث اتحاد دو دشمن قدیمی شد. برخی از کشتی‌ربایان توافق کرده‌اند در قبال برخورداری از عملیات حفاظتی از سوی بنیادگرایان، ۹ تا ۱۰ درصد از مبالغ دریافتی را به آنها بپردازند. مجموع این مبالغ البته برای همه کفایت می‌کند زیرا دزدان دریایی تنها در سال گذشته بین ۱۰۰-۳۰ میلیون دلار برای آزادی کشتی‌های ربوده شده دریافت کرده‌اند.

برخی از دزدان دریایی ترجیح می‌دهند امنیت ارضی کشور را نیز خود تأمین کنند و به همین دلیل طی قراردادی با شبه نظامیان شباب در ژوئیه گذشته تحت آموزش‌های ویژه این گروه در شهر «هوبویو» قرار گرفتند.

کارشناسان امنیتی مبلغ این قرارداد را بالغ بر یک میلیون دلار تخمین می‌زنند.

اما افراطیون از دزدان دریایی تنها پول دریافت نمی‌کنند بلکه کشتی‌ربایان برای آنها به قاچاق سلاح نیز می‌پردازند و دزدان از این طریق غالباً تجهیزات سودمندی را صاحب می‌شوند. دزدان دریایی طی یک عملیات در اکتبر گذشته چهار توپ ضدهوایی از نوع زو-۲۳ برای پیکارجویان به ارمنان آوردند و حال وجود همین سلاح ضدهوایی کار را برای خلبانان هلی‌کوپترهای نیروهای متحد غرب مشکل کرده است.

در یکی از نشریات امنیتی آمریکا آمده است که در صورتی که این اتحاد شکننده میان دزدان دریایی با اسلام‌گرایان افراطی تقویت شود، خطر فعلی تشدید خواهد شد.

برپایه یکی از تحلیل‌های کارشناسان در حال حاضر شبکه دزدان دریایی به مراتب بهتر از گذشته شده است. شبکه دزدان دریایی در حرادره که در بخش شمالی چند مایل دریایی از محلی که کشتی آلمانی ربوده شده فاصله دارد، فعالیت داشته و این گروه کنترل همه امور را در آنجا در اختیار خود دارند. رهبری این گروه با رئیس قبیله «سلیمان» است که شغل اصلی او فروش زغال‌سنگ بوده اما در حال حاضر فرماندهی کل عملیات حرادره را بر عهده دارد. این گروه دو پایگاه اصلی در سواحل دارند و از همان محل یگان‌های عملیاتی خود را که به چهار گروه تقسیم شده‌اند به عملیات اعزام می‌کنند و به آنان وظایفی سپرده‌اند: گروه اول طراحان حمله هستند که در میان آنها اتباع سودان و پاکستان هم دیده می‌شوند. گروه دوم ماهیگیران سابق هستند که به دلیل برخورداری از تجارب دریانوردی همکاری می‌کنند. گروه سوم جنگ‌جویان جوانی هستند که به داخل کشتی‌ها می‌روند و بالاخره

گروه چهارم همان افرادی هستند که با صاحبان کشتی ربهوده شده بر سر پول به چانه‌زنی می‌پردازند.

دزدان دریایی حراردره برای غنائم به اصطلاح با ارزش‌تر با تیمی از دزدان دیگر مناطق به خصوص با همکاران شان از «کسیماجو» همکاری می‌کنند. کسیماجو در ۸۰۰ کیلومتری این محل و در جنوب سومالی واقع است. به احتمال قوی عاملان ربودن کشتی سعودی «سیروس استار» هم همین دزدان دریایی کسیماجو بودند اما مذاکرات برای دریافت پول و تحویل کشتی را مردان حراردره انجام دادند. در این رابطه کلونان می‌گوید: این یک شرکت تمام عیار متشکل از دزدان دریایی است که عملیات ربودن در دریا را سازماندهی می‌کند.»

مذاکرات مسؤولان شرکت ریدر با کشتی ربایان غالباً با نوعی جنگ اعصاب همراه می‌باشد زیرا دزدان دریایی خواهان ۱۵ میلیون دلار بودند اما شرکت ریدر تنها آمادگی پرداخت یک میلیون دلار را داشت.

راهبرد مقابله با دزدان دریایی

دولت آمریکا اعلام کرده است که ایالات متحده و هم‌پیمانانش در جلوگیری از گسترش راهزنی دریایی در آب‌های ساحلی سومالی با یکدیگر همکاری خواهند کرد و وزیر خارجه این کشور نیز از طرحی برای مقابله با دزدان دریایی خبر داده است. طرح ایالات متحده برای مقابله با این معضل در چهار ماده تنظیم شده است که بخشی از آن شامل اعزام فرستاده‌ای به کنفرانس اهداکنندگان کمک به سومالی (در ۲۳ آوریل در بروکسل) جهت بهبود وضعیت سومالی است. هدف این کنفرانس جمع‌آوری مبلغی در حدود ۲۶۰ میلیون دلار است. قرار است این مبلغ صرف تقویت نیروهای حافظ صلح اتحادیه آفریقا در سومالی و همچنین تقویت نیروهای امنیتی سومالی طی یک سال آینده شود. هیلاری کلینتون گفته است که

آمریکا برای بهبود واکنش بین‌المللی علیه این معضل با "گروه تماس علیه دزدی دریایی در آب‌های ساحلی سومالی" (CGPCS) همکاری خواهد کرد. برای توضیح بیشتر در مورد طرح ۴ مرحله‌ای آمریکا باید گفت که اگرچه چهار مرحله این طرح در کنفرانس‌ها و گفتگوها خلاصه می‌شود اما هسته اصلی آن را حمله به پایگاه‌های زمینی (و دریایی) این گروه‌ها تشکیل داده است. جانشین فرمانده نیروی دریایی ایالات متحده دریاسالار کوین کاسگریف که تا یک سال پیش فرمانده کل نیروی دریایی آمریکا در خاورمیانه بود این طرح را به دو بخش بزرگ و کوچک تقسیم می‌کند. در بخش کوچک این طرح واحدهای نیروی دریایی تنها به قایق‌ها، مخازن سوخت و پایگاه‌های دزدان دریایی حمله می‌کنند اما در بخش بزرگ این طرح می‌توان به شبکه دزدان دریایی حمله و فرماندهان آنها را دستگیر کرد. البته این فرمانده آمریکایی توضیح می‌دهد این تاکتیک یعنی تقسیم بندی استراتژی مورد نظر وزیر خارجه با هدف کاهش خطر و تلفات صورت گرفته است. با این حال بسیاری از کارشناسان عقیده دارند کارآمدترین تاکتیک همان استقرار کشتی‌های جنگی در بنادر سومالی است زیرا در این بنادر به راحتی می‌توان عملیات دزدان دریایی را در نطفه خفه کرد و اصولاً حفاظت از چند بندر بسیار آسان‌تر از حفاظت از یک اقیانوس است.

به گزارش خبرگزاری‌ها اقدام نیروهای دریایی آمریکا و فرانسه گرچه در مواردی به آزاد شدن کشتی‌ها و گروگان‌ها منجر شده است، اما نه تنها موفق به ریشه‌کن کردن دزدان دریایی نشده، بلکه باعث تشدید ناامنی و افزایش کشتی‌ربائی شده است. این وضعیت باعث بی‌ثباتی سواحل شاخ آفریقا، که یکی از شلوغ‌ترین آبراه‌های جهان می‌باشد شده است.

سؤال این است که چه راه‌حلی برای جلوگیری از دزدی دریایی و گسترش بی‌سابقه آن در شاخ آفریقا وجود دارد؟ آیا نظر رابرت گیتس وزیر دفاع آمریکا درست است که دزدی دریایی در سواحل سومالی راه‌حلی ندارد؟

خبرگزاری یونایتدپرس میان دزدی دریایی و بنیادگرایی وجه تشابهی یافته و در تفسیری نوشته است: این منطقه بحرانی در نزدیکی شاخ آفریقا می‌تواند برای بنیادگرایان مکانی ایده‌آل باشد. چرا که در عمل وجه اشتراک زیادی بین بنیادگرایان و راهزنان دریایی وجود دارد و شرایط پیچیده و بغرنج فعلی می‌تواند آنها را به هم نزدیک‌تر کند.

خبرگزاری رویتر در گزارش روز گذشته خود تأکید کرده که رشد لجام گسیخته دزدی دریایی در شاخ آفریقا بازتاب ناامنی در جامعه فقیرزده سومالی است. تحلیلگران غربی معتقدند که مشکل اصلی این است که دولت سومالی بر تمام نقاط کشور حاکمیت ندارد و نمی‌تواند با دزدان دریایی به طور جدی مقابله کند، بنابراین استفاده از نیروی دریایی برای پایان دادن به دزدی‌های فزاینده دریایی در آب‌های شاخ آفریقا گرچه لازم است، اما کافی نیست و پایان یافتن نهایی آن بستگی به برقراری صلح و آرامش و تثبیت دموکراسی در سومالی دارد.

سعید آقاعلیخانی

مرکز مطالعات آفریقا